

A Könyvtári és Informatikai Kamara tudományos és szakkönyvtári tagozatáról

A tagozat megalakulását 1990. október 4-én tartott ülésükön mondták ki 13 felsőoktatási és 7 általános tudományos, illetve szakkönyvtár képviselői. Szervezetét tekintve annyiban különbözik a többi tagozattól, hogy nem egy, hanem két állandó képviselője van. E módosítást az tette szükségessé, hogy a fent említett két nagy könyvtár típusnak van néhány eltérő részérdeke vagy problémája, amelyeket a másik nem ismerhet s így nem is képviselhet megfelelően. A tisztséget – egyelőre ez év végéig szóló megbízással – *Zalainé Kovács Éva*, a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Könyvtárának igazgatója, valamint *Domsa Károlyné*, az Akadémiai Könyvtár mb. főigazgató-helyettese tölti be. A résztvevők egyébként azt is elképzelhetőnek tartották, hogy a későbbiekben – különösen ha a tagok száma jelentősen megnőne – a tagozat kettéváljon.

A gyarapodás azóta nagy lendülettel megindult, s a tagok száma csaknem megkétszereződött: jelenleg már 27 felsőoktatási és 10 egyéb tudományos és szakkönyvtár szerepel az OSZK–KMK-ban működő titkárság nyilvántartásában. Az utóbbi könyvtár csoport mérsékeltbbnek tetsző részvételi aránya abból következik, hogy az első menetben csak a központi szerepkörű szakkönyvtárakat kerestük meg a felhívással, s ők majd maguk "mozgósítják" a (volt) hálóza-

tukat, vagy bizonyos mértékben fölállalják annak a képviseletét is a Kamarában. A tagozat mindenestre szívesen látja az új jelentkezőket.

A megalakulás után szinte azonnal a "mély vízbe ugrott" a tagozat: a Magyar Könyvtárosok Egyesületével közös könyvtárpolitikai fellépés előmunkálatai indultak meg októberben. A november 9-én tartott újabb ülésen vitatták meg az MKE elnöksége által kidolgozott előterjesztést, s a vita alapján a két képviselő – a többi tagozati képviselővel együtt – átdolgozta és egyben kamarai állásfoglalássá alakította az említett anyagot. Ennek végső egyeztetése a két szervezet között folyamatban van. A fentiekkel párhuzamosan a tagozat a Kulturális Kamarában is hallatta hangját: kialakította és megfogalmazta azt az álláspontot, amelynek képviseletére kérte a Kulturális Kamara alelnökét a *Költségvetési Intézmények Érdekegyeztető Tanácsának* tárgyalásain.

A jelentkezési és a munkában mutatott aktivitás egyaránt azt mutatja, hogy a tudományos és szakkönyvtárak egyre fontosabbnak ítélik intézményi érdekeik érvényesítésének lehetőségét, és ehhez alkalmas szervezetnek tartják – illetőleg azzá formálják – a Könyvtári és Informatikai Kamarát.

Sz. Nagy Lajos
(OSZK–KMK)

Európa 1992: az egyesülés hatása az információs iparra

A gazdasági háttér

1992-ben az *Európai Közösség* (EK, más néven Közös Piac vagy Európai Gazdasági Közösség) 12 országa valóban közös piaccá válik, gazdaságilag egyesül. A 320 millió embert átfogó piac csatlakozik az USA és Japán hatalmas gazdasági potenciáljához, amelynek piaci fluktuációjától függ a világkereskedelem.

Az elmúlt három esztendőben az európaiak már megszabadultak az EK-t bénító szabályozások mintegy harmadától. Ebben az évben vált lehetővé, hogy egy teherautó anélkül érkezék Nápolyból Amszterdamba, hogy órákat vagy esetleg napokat kelljen várakoznia a két várost elválasztó három országhatáron, s eközben legalább egykilónyi dokumentumot töltsenek ki róla. E dokumentumokat ma már egyetlen papírdarab helyettesíti. Hamarosan egységes európai útlevél is lesz, amellyel az egész EK-t be lehet utazni.

Az adatbázis-felhasználók gazdaságosan tudnak majd csatlakozni bármely európai online szolgáltatóhoz az "átlátszó" távközlési hálózatokon keresztül. Az EK brüsszeli központjában a pénz, a munkaerő, az áru és a szolgáltatások teljesen szabad áramlásáról, illetve egységes valutáról és adókról álmodnak. A nagy európai vállalatok már a határokon túliakkal kötnek egyességeket, és az amerikai meg a japán vállalatok is keresik új európai partnereiket, üzletfeleiket.

Az átmenet valószínűleg nem lesz olyan gyors és sima, mint ahogy a tervezők szeretnék. Számolni kell azokkal az ellentétekkel, amelyek teljesen szabadpiaci és a valamelyest szabályozott gazdasági szemlélet ütközésében a felszínre kerülnek. A szakszervezetek például tiltakoznak a munkaerő teljesen szabad vándorlása ellen. A kis- és közepes vállalatok pedig attól félnek, hogy kiszorulnak a piacról a nagyobb vál-

lalatok koncentrált tőkéje és nagyobb hatékonysága miatt.

Az integrált globális gazdaság nyomása azonban elkerülhetetlenül megszünteti a nemzeti akadályokat. Hogyan befolyásolja ez a hatalmas, egységes piac az információs ipart? Milyen hatással lesz a távközlési szolgáltatásokra? Hogyan változnak meg az információátadás ma ismert módszerei az új hálózatok létrejöttével? Csupa időszerű kérdés.

A távközlés deregulációjának fontossága

Európa telefonrendszere hagyományosan országos jellegű szolgáltatásokra van szétszabdálva, nem úgy, mint Észak-Amerikában, ahol az egész kontinensre kiterjedő egységes rendszer működik. Európában a nemzeti posták által működtetett szolgáltatások túlszabályozottak, ami meglehetősen bürokratikusá teszi az üzemet, és csak lassan enged a gyorsan változó világ igényeinek.

A posták nagy, tehetetlen szervezetek, a politikai befolyás erősen érvényesül bennük.

A távközlési berendezések piacát is a nemzeti posták tartják a kezükben, nevezetesen azzal, hogy az általuk preferált vállalatok termékeit rendszeresítik.

A távközlés deregulációja elsősorban a berendezésekkel kapcsolatos, a telefonszolgálatot kevésbé érinti. Ez továbbra is szabályozott marad, akárcsak az USA-ban.

A társadalom és az információs piac számára a különféle értéknövelő hálózati szolgáltatásokkal kecsgető dereguláció egyaránt előnyös, mert a szolgáltatások és árak versenyében a használat költségei csökkenni fognak. Ugyanakkor a távközlési ipar munkaerő-szükséglete is megnő. Az ipar ugyancsak fogékonyabbá válik a műszaki újítások iránt. Például a hangposta és a faksimile az amerikai AT & T monopóliumának megtörése révén jött létre.

Az Európai Bizottság (European Commission) által e tárgyban kiadott *Zöld könyv* ajánlásait a következőkben lehet összefoglalni:

- ▶ meg kell nyitni a távközlési berendezések szabad piacát,
- ▶ meg kell engedni a versenyt valamennyi értéknövelő szolgáltatásnak (ami az összes nem hangátvitelre vonatkozik),
- ▶ a postákat állami hivatalokból vállalatokká kell átszervezni,
- ▶ meg kell tiltani a monopóliumok anyagi ráhatását a versenytársakra (trösztellenes törvény),
- ▶ az esélyegyenlőség jegyében meg kell nyitni a nyilvános kapcsolt hálózatokat az információs szolgáltatók számára,
- ▶ európai távközlési szabványosítási intézetet kell létesíteni,
- ▶ a műhold-szabályozásokat liberalizálni kell,
- ▶ egységes tarifákat kell bevezetni egész Európában.

A távközlési dereguláció hatása az információs szolgáltatásokra

Az 1. ábrán látható diagram az EK egyik tanulmányában jelent meg, és a távközlés másfél százados fejlődését mutatja be. Jól érzékelteti a technika, vagyis a termékek és a szolgáltatások egymásba fonódását, miközben beláttatja azt is, hogy miért helyez az EK oly nagy súlyt a deregulációra.

Az olyan technikák, mint a telex, a videotex, a hangosposta- és a hívásszámláló rendszerek, a modemek, a multiplexerek, a helyi hálózatok, a mobil telefonok, de még a központi irodakapcsoló rendszerek is, egyaránt többé-kevésbé befolyásolják az információkeresést és -terjesztést.

Az információáramlás nemzetközivé tételének néhány veszélye és sok kedvező kilátása van. Például sokkal nagyobb szükség lesz nemzetközi üzleti információkra, mint eddig. A gyorsan fejlődő technikával újra és újra meg kell ismerkedniük az érdekelteknek, nagyobb választási szabadságot kapnak az egymással versengő rendszerek és eszközök terén, egyre több "szupermarket" adatbázis-szolgáltatásban lehet részük.

Az európai értéknövelő hálózatok évi növekedési sebességét 40%-osra becsülik: az 1986. évi 0,9 milliárd forgalommal szemben 1991-ben 4,8 milliárd dolláros forgalomra számíthatnak. A nagy adatbázis-szolgáltató központokhoz szokott felhasználók számára mindenképpen újdonságot jelent majd az azonnali online hozzáférés a részvény- és kötvényinformációkhoz, illetve az olyan nyilvántartásokhoz és szolgáltatásokhoz, mint a használati cikkek kereskedelme, az elektronikus adatcsere, az állandóan friss kis- és nagykereskedelmi készletadatok és tranzakciók, az automatikus pénzkidó gépek, a hitelkártya-ellenőrzés, a repülőgép-helyfoglalás stb.

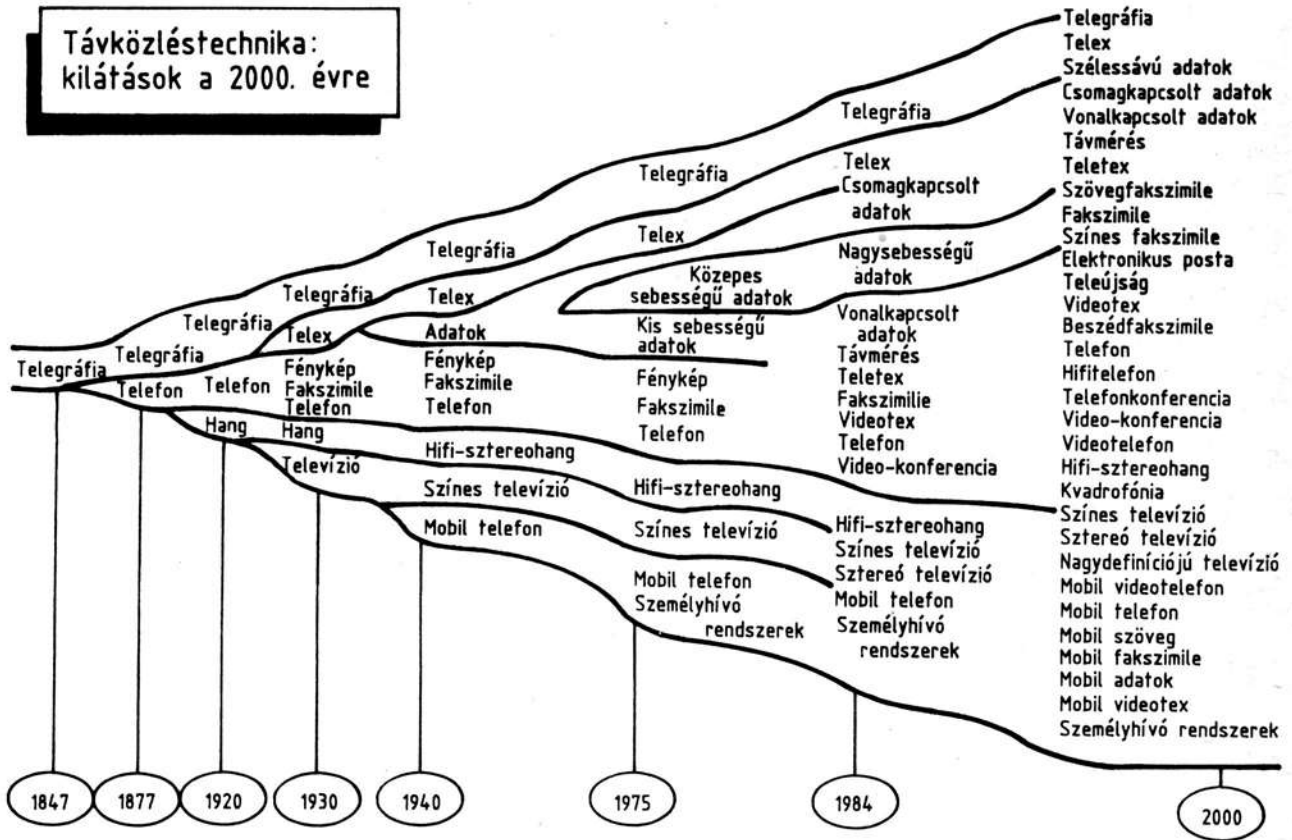
A változás elkerülhetetlen

Nem kell különleges piaci érzék annak észrevételéhez, hogy egy 320 millió fős potenciális piac milyen nagy vonzást gyakorolt minden magára valamit is adó vállalatra. Figyelembe véve az információs ipar utóbbi években lezajlott struktúraváltását is, feltételezhető, hogy e piaci erők önmagukban is elegendőek lesznek a már elindult jelentős változások véghezviteléhez.

E változások néhány példáját az újságkiadók által megvásárolt online szolgáltatások adják: a Knight-Ridder kiadóvállalat megvásárolta a Dialogot, a Maxwell Communication Corp. az Orbitot és a BRS-t, a Financial Times a Datasolve-ot (mai nevén Profile-t). Az utóbbiak európai vállalatok. Számos lapkiadó cég a videotex üzletbe fektetett komoly pénzeket, mert úgy vélte, hogy az elektronikus hírszolgálat révén elkerülheti a számítógépes műveltségben mindinkább gyarapodó közönség mellőzését.

Az 1992. évi európai változások egyik információs előjelének kell tekinteni *Robert Maxwell*, a brit sajtómágnás, illetve a Maxwell Communication Corp. offen-

Távközléstechnika: kilátások a 2000. évre

1. ábra

zíváját. A Maxwell ma a tíz legnagyobb tömegkommunikációs világceggel egyike. Meghirdetett stratégiája, hogy globális információs és kommunikációs óriássá válik, és 1990-ben már 4,65–7,75 milliárd dollár bevételre tesz szert. A Maxwell cég ez idő szerint a következő vállalatok egyedüli vagy társtulajdonosa:

- ▶ Pergamon Press (beleértve a *Pergamon Journals* jó nevű tudományos folyóiratkiadót is),
- ▶ Macmillan könyvkiadó,
- ▶ Jossey-Bass (szakkönyvkiadó),
- ▶ 117 napilap az USA 31 államában,
- ▶ Mirror Group Newspapers (négy nagy brit újság kiadója),
- ▶ Graphics Group (a második legnagyobb USA-beli kommersziális nyomdavállalat),
- ▶ British Newspaper Printing Corp. (Európa legnagyobb nyomdavállalata),
- ▶ Dupuis (Belgium), a francia képes folyóiratok és a *Europe Today* üzleti napilap nyomdája,
- ▶ Official Airline Guide online légitársasági adatbázis,
- ▶ Thomas Cook Travel utazási iroda,
- ▶ MTV Europe (51%), a Music TV-társaság,
- ▶ Maxwell Cable TV, az Egyesült Királyság legnagyobb kábeltélevíziója,
- ▶ egy francia kábeltélevízió,
- ▶ Pergamon AGB (piackutató és szolgáltató vállalat).

A Maxwell Communication Corp. vette meg a Pergamon Orbit InfoLine néven egyesült (brit és USA-beli) online szolgáltatóközpontot, valamint a BRS szolgáltatóközpontot. E három központ (közülük kettő a legöregebb e fiatal iparban) hamarosan egyggyé válik. A többé már korántsem kicsi, hanem komoly online információs szolgáltatók a lelkes és kis jövedelmű közvetítők számára az egyetemeken, a szakkönyvtárakban és a kutatóintézetekben egy felettebb ambiciózus üzleti stratégia eszközeivé lesznek. Ez a stratégia a világ információs iparának uralását tűzte ki célul.

A Maxwell-birodalom csak egyik példája az uralkodó irányzatnak. A multimédia vállalatok egytől egyig a vertikális és horizontális integráció irányába indultak el: egyrészt információt termelnek, másrészt árúsítanak minden rendű és rangú felhasználó számára. E folyamatban az online adatbázisok piacának uralására törnek, aminek következtében a határokon átnyúló információs szolgáltatás inkább szabály lesz, mint kivétel.

Ezzel párhuzamosan új online szolgáltatók is helyet kérnek maguknak a piacon (pl. a nemrégiben bejelentett Epoque, amely a francia Télésystème-Questel, az olasz SARIN és az NSZK-beli Bertelsmann egyesülésével fontos műszaki, tudományos és szabadalmi adatbázisokat fog szolgáltatni).

A globális információpiac

Az információ kilépett a könyvtárakból és belépett a nagyvilágba. Mint finánciális hatalom, az információ a világkereskedelem egyik motorja lett. Az illetékes vállalatok mind arra törekcszenek, hogy maximálisra bővítsék piaci jelenlétüket a termékek és szolgáltatások széles spektrumában.

Bármi is történjék 1992-ben, az még csak előképe lesz annak az igazán globális piacnak, amely néhány évtizeddel 2000 után alakul majd ki. Nyugat-Európa még mindig 17 ország (az EK ebből 12 ország), és

lakói legalább 12 nyelven beszélnek. Az évszázados nemzeti hagyományok is virulensek. Így hát a térséget korántsem lesz könnyű gazdasági egységbe kovácsolni. De az európaiak ezt kulcskérdésnek tekintik, és a legtöbb ország vezető politikusai buzgón fogadkoznak: az attrakció sikerülni fog.

/MILLER, R.: *Europe 1992: the impact on the information industry.* = Online, 1990. március, p. 51–55./

(Roboz Péter)

Utópia-e a szabad információáramlás? Lehetőségek a tudományos és műszaki információk színvonalának emelésére, a nemzetközi információcsere javítására

A TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI INFORMÁCIÓ FONTOSSÁGA ÉS ELÉRHETŐSÉGE

Egyre többen ismerik fel, hogy az információ ugyanolyan körültekintéssel kezelendő fontos "termelési tényező", mint a nyersanyagok, az ingatlan-vagyon, a tőke, az energia stb. A jó minőségű tényinformáció óriási hasznot hajt az emberiségnek azáltal, hogy segít az energiákat helyes irányba terelni, "a kerék újrafeltalálása" helyett alkotó módon fontos témákra összpontosítani. Különösen igaz ez az óriási mennyiségű adatot igénylő és termelő kémiára. Hagyományosan széles körű dokumentációs és információszolgáltatásaival a kémia előkelő – ha nem vezető – helyet szerzett a tudományos és műszaki tájékoztatás terén. A kémiában különösképpen kiszámíthatatlan hatása lehet egy-egy rossz döntésnek, amelyet hibás vagy hiányos információk alapján, esetleg információk nélkül hoztak. Minden információkereső vegyész vállán ott a súlyos felelősség, hogy a keresés eredménye a lehető legteljesebb és legpontosabb legyen, hogy minimálisra csökkentse bármiféle katasztrófális döntés kockázatát. Az információk felhasználói mindinkább tudatára ébrednek, hogy a kémiában éppen olyan fontos szolgáltatás megbízható információt nyújtani, mint bővíteni az információk körét például a 125. benzoészterről közzétett publikációval.

KÉMIAI INFORMÁCIÓK: PROBLÉMÁK, FELADATOK

A kémia kiemelt szerepe indokolja, hogy a dolgozat főleg e terület problémáira, kihívásaira és perspektíváira összpontosítja figyelmét. A sorra vett szempontok jelentősége azonban túlmutat a kémia hatáskörén, ezért a megállapítások és következtetések – a részleteket érintő megfelelő módosításokkal

– a tudomány és a technika más ágaira is érvényesek. (Jelen referátum az általános érvényű megálapításokat emeli ki.)

Az információáradat

1880-ban az ismert kémiai vegyületek száma 20 ezer alatt volt, a tudósok akkor még meg tudtak birközni a primer irodalomban közölt információmennyiséggel. A kémia gyors fejlődése szinte emészthetetlen adattömeget eredményezett: 1987-ig mintegy 8 millió kémiai vegyületről számoltak be, 1986 végéig több mint 8 millió referátumot jelentettek meg. Jelenleg a kémiai szakirodalom évente mintegy 500 ezer publikációval gyarapodik, amelyekben mintegy 300 ezer új (!) vegyületről tudósítanak. Semmi jele annak, hogy ez a növekedés lassulna vagy leállna. Következésképpen az információfelhasználók terheit csak akkor lehet csökkenteni, ha – az adat- és információkezelés, ill. -keresés technikai tökéletesítése mellett – az adatok értékelésével és koncentrálásával sikerül kivédeni az információbomba pusztítását.

Az információbomba kivédése: az információ értékelésével, tömörítésével, minőségének emelésével

Hogyan lehet kezdettől fogva elkerülni a fölösleges vagy haszontalan adatokat, vagy – ha már publikálták őket – hogyan lehet legalább jelezni, hogy szükségtelenek, hogyan zárhatók ki azokból a kézikönyvekből és adatbázisokból, amelyeknek kemény tények egyértelmű közlése a célja?

Az egyik, bár nem egyedüli lehetőség a tényadatok kritikus átrostálása, és ennek eredményeképpen az adatmennyiség csökkentése. A folyamaton belül 7 lépést lehet elkülöníteni:

1. mérés, mennyiségi meghatározás, számítás – kutatómunka,